

TIDEN OG VÆRELSET

BOTHO STRAUSS

AARHUS TEATER STUDIO 1991/92

*Annette Katzmann,
Merete Voldstedlund
og Lars Høy*

TIDEN OG VÆRELSET

BOTHO STRAUSS

Oversættelse:
NIELS BRUNSE

Iscenesættelse:
SØREN IVERSEN

Scenografi:
INGOLF BRUUN

Lys:
NIELS EMIL LARSEN

Lyd:
ANDREAS A. CARLSEN

Medvirkende:

Julius	Lars Høj
Marie Steuber	Merete Voldstedlund
Manden uden ur	Klaus Wegener
Olaf	Peder Holm Johansen
Den utålmodige	Anne-Vibeke Mogensen
Frank Arnold	Jens Pedersen
Manden med vinterfrakken	Caspar Koch
Den fuldkommen ukendte	Ejnar Hans Jensen
Den sovende kvinde	Annette Katzmann

Forestillingsleder: Trine Tue Andersen
Suffli: Bente Linde Jensen
Lyd/lysassistenter: Thomas van Norde /
Andreas A. Carlsen
Instruktørassistenter: Ingrid Dal og Helle Vibeke
Riisgaard
Belysningsmester: Niels Emil Larsen
Tonemester: Jens Ravn
Scenemester: Kai Johansen
Malersal: Anne-Marie Kjær
Skræddersal: Hanne Gissel, Mehmet Hilmi
Frisør: Joan Gylling
Rekvisitører: Viggo Bay, Steen Jonassen
Overregissør: Steen Boutrup

Teknisk chef: Jørn Walsøe
Teaterchef: Palle Jul Jørgensen

Foto fra afsluttende prøver: Steen Andersen
Plakat: Tine Hind
Programredaktion: Jørgen Heiner og Jørn
Rasmussen
Tryk: Kannike Tryk A/S, Århus

Uropremiere: Februar 1989, Schaubühne Berlin
Teaterforlag: Folmer Hansen
Premiere: 1. november 1991
Opføres frem til 7. december 1991
Århus Teater Studio

Forestillingens varighed ca. 1 time 30 minutter

Den umulige længsel

- om den tyske forfatter Botho Strauss

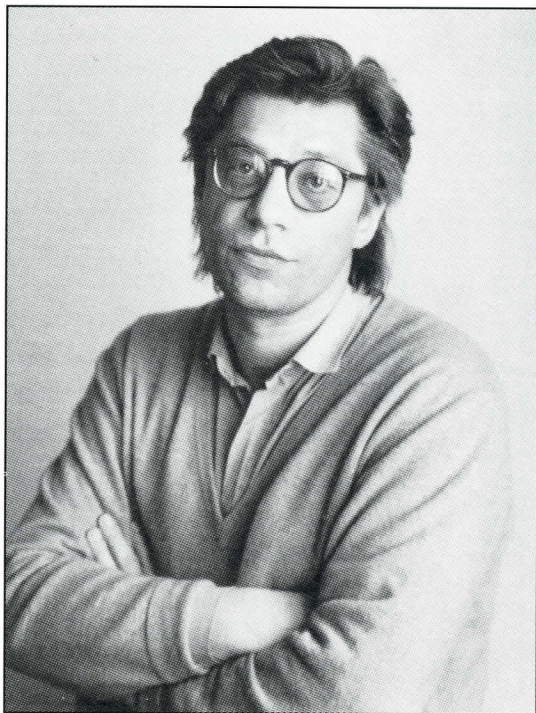
Af Karen-Maria Bille

For knap ti år siden anbefalede en nær ven mig at læse den tyske forfatter Botho Strauss' debutroman »Tilegnelsen«, der på det tidspunkt lige var blevet oversat til dansk. – Den handler om en mand, der efter at være blevet forladt af sin elskede, lukker sig inde i deres fælles lejlighed for helt at hengive sig til skilsmisens smerte, sagde min ven. Det lyder trist, tænkte jeg, og købte den alligevel – mest for venskabet skyld. Under læsningen blev min ulyst snart vendt til lyst.

»Tilegnelsen« var ikke, som jeg først havde troet, nogen skilsmisse-roman. Det var heller ikke en mande-roman, eller en politisk roman i gængs forstand. Den hæver sig over og rækker langt videre end den bedrøvelige emne-litteratur, der skæmmede det litterære landskab i sidste halvdel af 70'erne. Nok handler bogen om Richard, der i en stadig ynkeligere forfatning fylder side efter side med patetiske notater til den forsvundne kæreste. Men egentlig tjener pigens fravær kun som eksempel på ét blandt talrige mulige tab. Hans optegnelser er ikke blot en tematisering af kærestesorgen, de er en savnets konstruktion.

»Tilegnelsen« blev en succes i Tyskland. Den skabte tillige en vis interesse for forfatterens eget privatliv. Botho Strauss har imidlertid altid været særdeles tilbageholdende med at fortælle om sig selv: Han er født i 1944. Efter endt skolegang læste han et par år på universitetet, og tog derefter arbejde som instruktørassistent. 1967-70 virkede han som redaktør og kritiker ved det velanskrevne teaterblad Theater Heute. Og i 1970 blev han ansat som dramaturg ved en af Europas førende scener, Schaubühne i Berlin, hvor han i fem år indgik i et tæt samarbejde med instruktøren Peter Stein.

Botho Strauss' første skuespil blev skrevet i 1972, mens han endnu arbejdede på teatret. Det hed »Hypokonderne« og var langt fra nogen succes. Værkets gådefyldte og poetiske brudfyldthed blev mødt med undren af det tyske publikum, der var vænnet til det politisk-dokumentariske teaters mere direkte fortælleformer. Først i anden halvdel af halvfjerdserne, efter at Bertold Brecht-fascinationen og den kritiske realisme havde toppet, begyndte man at fatte interesse for Strauss' følsomme dramatik.

Botho Strauss

Mens det politiske teater i sin iver efter at afdække de sociale og økonomiske årsager ofte lod den enkelte scenefigur stivne i en anonymiseret kliché, fokuserer Botho Strauss' i sine skuespil på individet og de indre omkostninger ved det moderne informationssamfund. Hans teater er blevet betegnet 'bevidsthedsteater', fordi det uafslutteligt kredser om det moderne menneskes fortvilede og komiske identitetskrise.

Fra Richard i »Tilegnelsen« til Marie Steuber i »Tiden og Værelset« kendetegner Botho Strauss' figurer sig ved at trues af deres egen opløsning. Opløsningen hersker som en allestedsnærværende og uafvendelig tilstand; i forhold der forflygtiger sig, i følelser der dør. Og den viser sig i de mangfoldige nederlag, som Strauss' scenefigurer næsten tvangsmæssigt gennemspiller i en forgæves kollektiv bestræbelse på at finde en identitet.

Med en række variationer er kærligheden det helt afgørende moment i denne bestræbelse.

Kærligheden som en tilstræbt, forventet eller blot svagt anet mulighed for at begrunde sig selv som menneske. Derfor optræder kærlighed og identitet som et og det samme i Strauss' skuespil, idet den elskede er den, der skal fylde den anden med mening. Det er således karakteristisk, at der i den forladte Richards notater ikke bare står, at han savner og elsker sin pige. Der står, at hun er »hele hans sociale ambition«.

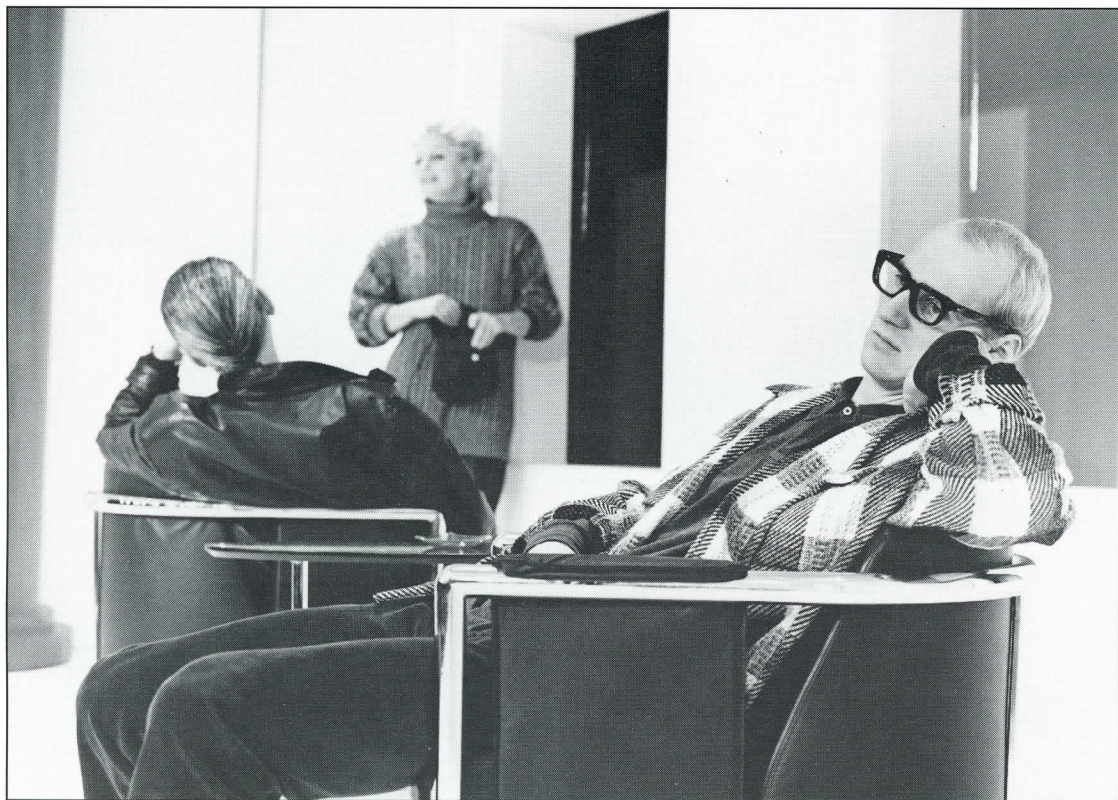
Netop forladtheden er et hyppigt gentaget billede på personernes tilstand. For de befinder sig alle i den samme grundsituation – de har mistet sammenhængen. Her, hvor mennesket har mistet sin bestemmelse, opløser selve historien sig tillige. I stedet for det realistiske teaters velkendte forløb er Strauss' skuespil bygget op af fragmenter. Som en sammenkædning af udsnit og øjeblikke uden nogen umiddelbar sammenhæng. Det realistiske teaters uvirkelige skematik, hvor den ene begivenhed pænt og ordentligt vokser ud af den foregående, er i Botho Strauss' teater blevet erstattet med en form, der modsvarer en verden, hvor sammenhængene ikke længere er synlige.

Som sådan er Strauss ikke en forfatter, der udvikler de store handlinger, han er frem for alt

betragter, en slags samfundsobservatør. Og hans værker udformer sig som en distanceret registrering af det moderne menneskes talrige tab – af natur, historie, sprog, fællesskab og frem for alt kærlighed.

Marie Steuber i aftenens stykke er ingen undtagelse, også hun er ved at gå i opløsning, reduceret til et blot og bart ekko af sine omgivelser. I sin grænseløse tilpasningsiver har hun kopieret alle de mænd, hun har stået i forhold til. Hun har løbet med sportsmanden, drukket med drankeren, grinet med den lattermilde og været tavs med den tavse. – »Men ingenting blev hængende«. Hendes krampagtige og komiske forsøg på at vinde fodfæste mislykkes. Som Richard i begyndelsen af forfatterskabet står Marie Steuber her 13 år efter tilbage med en uforløst og uforløselig længsel. Det lyder tragisk, men det er også morsomt – på sin egen nederdrægtige facon.

Karen-Maria Bille er cand. mag. i litteratur- og teatervidenskab. Skribent og redaktør af tidsskriftet Teater 1; arbejder på en afhandling om det nye europæiske drama – bl.a. Botho Strauss.

Peder Holm Johansen, Lars Høy og Merete Voldstedlund

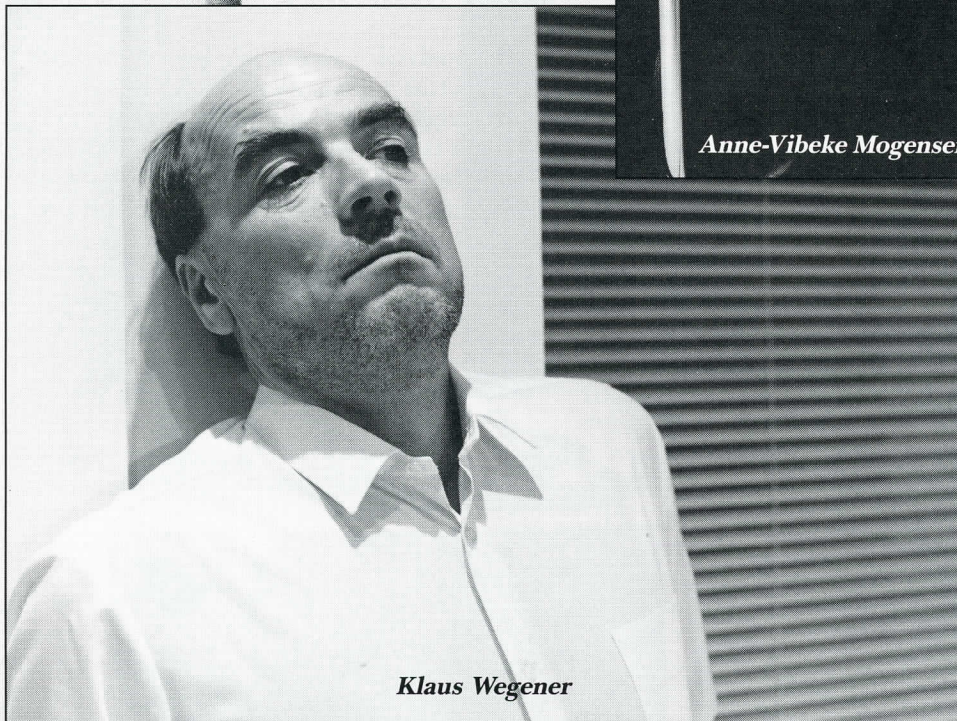
»Det knirker mellem menneskene, og Den store Maskine går i stå af det. Dér, de trimler på hovedet væk fra deres rette bane. Og så – jernhård stilhed.«

Merete Voldstedlund

Anne-Vibeke Mogensen og Lars Høy

Klaus Wegener

Annette Katzmann

Botho Strauss

Skuespil

Die Hypochonder (1972)
Bekannte Gesichter, Gemischte Gefühle (1974)
Trilogie des Wiedersehens (1976)
Gross und Klein (1978 – opført i Danmark)
Kalldewey Farce (1981 – opført i Danmark)
Der Park (1983 – opført i Danmark)
Die Fremdenführerin (1986 – opført i Danmark)
Die Zeit und das Zimmer (1988 – opført i Danmark)
Sieben Türen (1988 – opført i Danmark)
Besucher (1989)
Schlusschor (Ventes uropført 1992)

Prosa

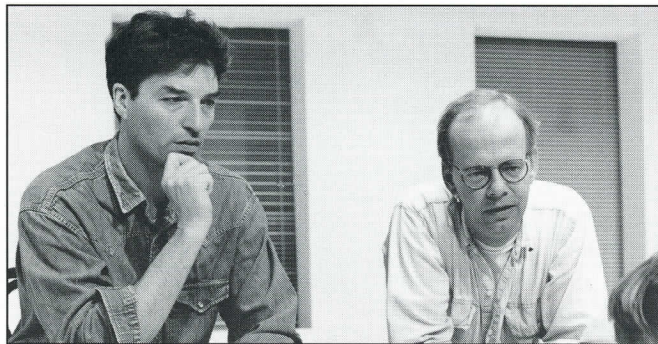
Schützenehre (1975)
Marlenes Schwester (1975)
Die Widmung (1977) – Tilegnelsen (Rosinante, 1982)
Rumor (1980)
Der junge Mann (1980/84)
Paare Passanten (1981) – Par Passerende (Rosinante, 1983)
Niemand anderes (1987)

Lyrik

Unüberwindliche Nähe (1976)
Fahrtland (1980)
Diese Erinnerung an einen, der nur
einen Tag Gast war (1985)

Essays

Versuch, ästhetische und politische Ereignisse
zusammenzudenken (1987)

Scenografen Ingolf Bruun (til venstre) og instruktøren Søren Iversen har samarbejdet om tre tidligere Botho Strauss-opsætninger: »Stor og lille« (Odense Teater 1982/83), »Kalldewey Farce« (Odense Teater 1983/84) samt »Parken« (Aveny, København 1985/86). På Aarhus Teater har Søren Iversen iscenesat »Stor ståhej for ingenting« som led i Shakespeare-serien på Scala 1989/90, mens Ingolf Bruun stod for scenografien til Marivaux' »Matematik eller kærlighed« på Studio (1988/89) og Henning Mortensens »Memphis Tennessee« på Stiklingen i sidste sæson.

Merete Voldstedlund og Klaus Wegener

*Merete Voldstedlund og
Peder Holm Johansen*

*Peder Holm Johansen og
Anne-Vibeke Mogensen*

▲ Anne-Vibeke Mogensen og Annette Katzmann

◄ Caspar Koch og Annette Katzmann

▼ Jens Pedersen, Ejnar Hans Jensen og Caspar Koch

»Kan du se hvor de skynder sig af sted dernede? Hvor uens deres skridt er! Byboernes frie løb, deres hid-og-did-karavane, det vilde frem og tilbage med ærinde og mål, og så er det ikke andet end alles ængstelse for, at alle skal blive heftigt stående på én gang. I den, der skridter allermest myndigt ud, kan jeg se den, der trasker sløvt af sted. I den travleste mand kan jeg se det udtrykte billede på en drivert. I hver eneste skrighals en lyttende død.«

